

ਬੇਣੀ ਕਹੈ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਭਗਤਹੁ

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜ਼ਫ਼ਰ

ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਇਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ, ਤਕਨੀਕ, ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਤਾਸੀਰ ਦੀ ਸਾਂਝ ਤੋਂ ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਆਪ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਸਨ। ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖਿਆ। ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਬੇਣੀ ਜੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸ਼ਬਦ ਦਰਜ ਹਨ।

ਕਵੀ ਸਾਧੂ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵੱਡ ਆਕਾਰੀ ਰਚਨਾ 'ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਿਲਾਸ' ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਵਰ੍ਹੇਵਾਰ ਕਾਵਿ-ਬਿਰਤਾਂਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਆਮ, ਸਧਾਰਨ ਅਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਬੰਦੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪੰਥ ਨੂੰ ਜਨਰਲਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੰਦੇ ਦੀ ਉਮਰ ੧੦੦ ਸਾਲ ਮੰਨ ਕੇ ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕਾਵਿ-ਬੰਦ ਰਚੇ ਗਏ ਹਨ। ਆਮ ਬੰਦਾ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜੋ ਸਧਾਰਨ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਅਤੇ ਜੋ ਅਸਧਾਰਨ ਕੰਮ ਰਚਨਾਕਾਰ ਮੁਤਾਬਕ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕਾਵਿ ਚਿਤਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਰਵਾਇਤ ਬੜੀ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੰਨਾ ੭੬ ਅਤੇ ੭੭ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰੀਰਾਗ ਵਿਚ ਦੋ ਰਲਦੇ ਮਿਲਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਰਾਤ ਦੇ ਚਾਰ ਪਹਿਰਾਂ ਵਾਂਗ ਚਾਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਚਿਤਰਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੋਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ ਗਰਭ ਅਵਸਥਾ ਅਤੇ ਬਚਪਨ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਦੂਸਰਾ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ, ਤੀਸਰਾ ਕਬੀਲਦਾਰੀ ਦੇ ਝਮੇਲਿਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਚੌਥਾ ਮੌਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚੀ ਬੁਢਾਪੇ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਨਾ ੭੪ ਅਤੇ ੭੫ ਤੇ ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਹੈ 'ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ ਪਹਰੇ ਘਰੁ ੧'। ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਗਰਭ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ, ਲਾਡ ਭਰੇ ਬਚਪਨ ਨੂੰ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ, ਬੇਫਿਕਰੀ ਵਾਲੀ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਤੀਜਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਬੁਢਾਪੇ ਨੂੰ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਬਚਪਨ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ, ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ, ਕੰਮਾਂ ਧੰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਤੀਜਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਅੰਤਲੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਚਾਰਾਂ ਹੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ, ਤਕਨੀਕ, ਸੰਬੋਧਨ, ਉਦੇਸ਼, ਬੋਲੀ, ਛੰਦ ਚਾਲ, ਰਾਗ, ਤਾਲ ਅਦਿ ਸਭ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹੈ। ਚਾਰਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਚੋਂ ਹਰੇਕ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸਤਰ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:

ਪਹਿਲੈ ਪਹਰੈ ਰੈਣਿ ਕੈ ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ ਹੁਕਮਿ ਪਇਆ ਗਰਭਾਸਿ ॥ (੭੪, ਮ; ੧)

ਪਹਿਲੈ ਪਹਰੈ ਰੈਣਿ ਕੈ ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ ਬਾਲਕ ਬੁਧਿ ਅਚੇਤੁ ॥ (੭੫, ਮ; ੧)

ਪਹਿਲੈ ਪਹਰੈ ਰੈਣਿ ਕੈ ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਉਦਰ ਮੰਝਾਰਿ ॥ (੭੬, ਮ; ੪)

ਪਹਿਲੈ ਪਹਰੈ ਰੈਣਿ ਕੈ ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ ਧਰਿ ਪਾਇਤਾ ਉਦਰੈ ਮਾਹਿ ॥ (੭੭, ਮ; ੫)

ਇਹਨਾਂ ਚਾਰਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਪਹਰਿਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਜੀ ਦੇ ਪੰਨਾ ੯੩ ਉਤਲੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਹੈ 'ਸ੍ਰੀਰਾਗ ਬਾਣੀ ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਜੀਉ ਕੀ'। ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਗਾਇਨ ਸਬੰਧੀ ਖਾਸ ਹਦਾਇਤ ਹੈ ਕਿ "ਪਹਰਿਆ ਕੈ ਘਰ ਗਾਵਣਾ"। ਇਸ ਹਦਾਇਤ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਹਰਿਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸੰਖੇਪਤਾ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਗਰਭਕਾਲ ਤੋਂ ਅੰਤ ਕਾਲ ਤੱਕ ਬਣਦੀਆਂ ਅਤੇ ਬਦਲਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਵਿਦਵਾਨ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਰਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਸਮੇਂ ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀ ਅਤੇ ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਿਸਥਾਰ ਕੇ ਬਿਆਨਿਆਂ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਕਥਨ ਦੀ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਦੋਹਾਂ ਬਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਚਾਰੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਕੁਝ ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਅਧਿਅਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਗਰਭਕਾਲ ਦਾ ਵਰਨਣ ਹੈ:

ਰੇ ਨਰ ਗਰਭ ਕੁੰਡਲ ਜਬ ਆਛਤ ਉਰਧ ਧਿਆਨ ਲਿਵ ਲਾਗਾ ॥

ਮਿਰਤਕ ਪਿੰਡਿ ਪਦ ਮਦ ਨਾ ਅਹਿਨਿਸਿ ਏਕੁ ਅਗਿਆਨ ਸੁ ਨਾਗਾ ॥ (੯੩, ਬੇਣੀ ਜੀ)

ਪਹਿਲੈ ਪਹਰੈ ਰੈਣਿ ਕੈ ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ ਹੁਕਮਿ ਪਇਆ ਗਰਭਾਸਿ ॥

ਉਰਧ ਤਪੁ ਅੰਤਰਿ ਕਰੇ ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ ਖਸਮ ਸੇਤੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥

ਖਸਮ ਸੇਤੀ ਅਰਦਾਸਿ ਵਖਾਣੈ ਉਰਧ ਧਿਆਨਿ ਲਿਵ ਲਾਗਾ ॥

ਨਾ ਮਰਜਾਦੁ ਆਇਆ ਕਲਿ ਭੀਤਰਿ ਬਾਹੁੜਿ ਜਾਸੀ ਨਾਗਾ ॥ (੭੪, ਮ; ੧)

ਇਹਨਾਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵ, ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਹਨ। ਫਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੇਣੀ ਜੀ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਲਈ 'ਰੇ ਨਰ' ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ 'ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਕੇ ਪੁਕਾਰਿਆ ਹੈ। ਬੇਣੀ ਜੀ ਵਲੋਂ ਕਹੇ ਗਏ 'ਗਰਭ ਕੁੰਡਲ' ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ 'ਗਰਭਾਸਿ' ਕਿਹਾ ਹੈ, 'ਉਰਧ ਧਿਆਨ' ਨੂੰ 'ਉਰਧ ਤਪੁ' ਕਿਹਾ ਹੈ। "ਉਰਧ ਧਿਆਨ ਲਿਵ ਲਾਗਾ" ਵਾਲੀ ਅੱਧੀ ਤੁਕ ਤਾਂ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਰਹਾਉ ਵਾਲੀਆਂ ਦੇ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੁਮੱਤ ਅਤੇ ਭਰਮ ਤਿਆਗ ਕੇ ਰਾਮ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਹਿਰਿਆ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਹੈ:

ਫਿਰਿ ਪਛੁਤਾਵਹਿਗਾ ਮੂੜਿਆ ਤੂੰ ਕਵਨ ਕੁਮਤਿ ਭ੍ਰਮਿ ਲਾਗਾ ॥

ਚੇਤਿ ਰਾਮੁ ਨਾਹੀ ਜਮ ਪੁਰਿ ਜਾਹਿਗਾ ਜਨੁ ਬਿਚਰੈ ਅਨਰਾਧਾ ॥ (੯੩, ਬੇਣੀ ਜੀ)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਿਲਾਸ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਵਾਲੇ ਸੁਖਨ ਦੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਜੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਜੀ ਨਾ ਕੇਵਲ ਭਗਤੀ ਦੇ ਗਿਆਨੀ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਸਨ ਸਗੋਂ ਧਿਆਨ ਸਾਧਨਾ ਦੀਆਂ ਜੁਗਤਾਂ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ, ਅਭਿਆਸੀ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵੀ ਸਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵਰਨਣ ਭੱਟ ਕਲ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਦਰ ਵਿਚ ਉਚਾਰੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਭਗਤੁ ਬੇਣਿ ਗੁਣ ਰਵੈ ਸਹਜਿ ਆਤਮ ਰੰਗੁ ਮਾਣੈ ॥

ਜੋਗ ਧਿਆਨਿ ਗੁਰ ਗਿਆਨਿ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਭ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ॥ (੧੩੯੦, ਕਲ)

ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਜੋਗ ਧਿਆਨ ਜਾਂ ਸਮਾਧੀ ਸਬੰਧੀ ਜੁਗਤ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਵਰਨਣ ਆਪਣੀ ਰਾਮਕਲੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਇਤਾ ਪਿੰਗੁਲਾ ਅਉਰ ਸੁਖਮਨਾ ਤੀਨਿ ਬਸਹਿ ਇਕ ਠਾਈ ॥

ਬੇਣੀ ਸੰਗਮੁ ਤਹ ਪਿਰਾਗੁ ਮਨੁ ਮਜਨੁ ਕਰੇ ਤਿਥਾਈ ॥ (੯੭੪, ਬੇਣੀ ਜੀ)

ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੱਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਅਤੇ ਕਠਿਨ ਬੋਲੀ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੰਨਾ ੯੦੩-੯੦੪ ਉਤੇ ਦਰਜ ਆਪਣੀ ਇਸੇ ਰਾਗ ਵਿਚ ਉਚਾਰੀ ਇਕ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੇ ਸਾਦਾ ਲਫਜ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਅਸਾਨ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੇਣੀ ਜੀ ਦੀ ਰਾਮਕਲੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਦੋਨਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬੜੀ ਸਾਂਝ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ:

ਭਗਤ ਬੇਣੀ: ਉਪਜੈ ਗਿਆਨੁ ਦੁਰਮਤਿ ਛੀਜੈ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ: ਗੁਰਮਤਿ ਜਾਗੇ ਦੁਰਮਤਿ ਪਰਹਾਰੀ॥

ਭਗਤ ਬੇਣੀ: ਮਨੁ ਮਾਣਕੁ ਰਤਨਾ ਮਹਿ ਗੁਰੈ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ: ਨਾਮੁ ਰਤਨੁ ਨਿਰਮੋਲਕੁ ਹੀਰਾ॥

ਭਗਤ ਬੇਣੀ: ਗੁਰ ਕੀ ਸਾਖੀ ਰਾਖੈ ਚੀਤਿ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ: ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਪਤੀਣਾ॥

ਭਗਤ ਬੇਣੀ: ਤਹ ਬਾਜੇ ਸਬਦ ਅਨਾਹਦ ਬਾਣੀ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ: ਵਾਜੈ ਅਨਹਦੁ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲੀਣਾ॥

ਅਨਹਦ ਸਬਦੁ ਵਜੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ॥

ਭਗਤ ਬੇਣੀ: ਪੰਚ ਸਬਦ ਨਿਰਮਾਇਲ ਬਾਜੇ॥..ਪਾਚਉ ਇੰਦ੍ਰੀ ਬਸਿ ਕਰਿ ਰਾਖੈ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ: ਤਸਕਰ ਪੰਚ ਸਬਦਿ ਸੰਘਾਰੇ॥

ਭਗਤ ਬੇਣੀ: ਮਨੁਆ ਉਲਟਿ ਸੁੰਨ ਮਹਿ ਗਹੈ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ: ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਸਹਜਿ ਮਨੁ ਰਾਤਾ॥

ਭਗਤ ਬੇਣੀ: ਜਾਗਤੁ ਰਹੈ ਨ ਅਲੀਆ ਭਾਖੈ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ: ਅਨਦਿਨੁ ਜਾਗਿ ਰਹੇ ਲਿਵ ਲਾਈ॥... ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਗਿ ਰਹੇ ਅਉਧੂਤਾ॥

ਬੇਣੀ ਜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਈ ਦਾ ਸੋਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਛਾਏ ਹੋਏ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦੇ ਜਾਲ ਨੂੰ ਨਸ਼ਰ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਕੇਵਲ ਜਾਤ ਕਾਰਨ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਗੋਂ ਬੜੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨ, ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਨ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਅਸੀਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਅਤੇ ਭੇਖ ਨੂੰ ਕਰਮਕਾਂਡ ਅਤੇ ਪਾਖੰਡ ਗਰਦਾਨਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਅਤੇ ਪਾਖੰਡਾਂ ਨੂੰ ਮਰਿਯਾਦਾ

ਕਹਿ ਕੇ ਵਡਿਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਾਤਿ-ਭਾਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਜਾਲ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਸ ਦਾ ਥੋਥਾਪਨ ਉਘਾਤਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਕਾਰਨ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਪਾਈ।

ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੰਨਾ ੧੩੫੧ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਜੀ ਦਾ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਦਰਜ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਪਾਖੰਡ ਦਾ ਵਰਨਣ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਬਾਹਰੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਭੇਖ ਧਾਰ ਕੇ ਅੰਦਰ ਕਪਟ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਚੰਦਨ ਅਤੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਤੁਲਸੀ ਪਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕਪਟ ਦੀ ਕੈਂਚੀ। ਨਜ਼ਰ ਠੱਗਾਂ ਵਾਲੀ ਪਰ ਸਮਾਧੀ ਬਗਲੇ ਵਾਲੀ। ਸਰੀਰ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਰ ਮਨ ਵਿਚ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਛੁਰੀ। ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਮਿਰਗ ਦੀ ਖੱਲ ਦਾ ਆਸਣ, ਮੱਥੇ ਤਿਲਕ, ਤੁਲਸੀ ਤੇ ਰੁਦਰਾਖ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਠੱਗੀ ਦਾ ਭਾਵ। ਬੇਣੀ ਜੀ ਅਜਿਹੀ ਧਾਰਮਕਤਾ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਸਨ:

ਤਨਿ ਚੰਦਨੁ ਮਸਤਕਿ ਪਾਤੀ॥ ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ ਕਰ ਤਲ ਕਾਤੀ ॥

ਠਗ ਦਿਸਟਿ ਬਗਾ ਲਿਵ ਲਾਗਾ॥ ਦੇਖਿ ਬੈਸਨੋ ਪ੍ਰਾਨ ਮੁਖ ਭਾਗਾ ॥

ਕਲਿ ਭਗਵਤ ਬੰਦ ਚਿਰਾਂਮੰ॥ ਕੂਰ ਦਿਸਟਿ ਰਤਾ ਨਿਸਿ ਬਾਦੰ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਇਸਨਾਨੁ ਸਰੀਰੰ॥ ਦੁਇ ਧੋਤੀ ਕਰਮ ਮੁਖਿ ਖੀਰੰ ॥

ਰਿਦੈ ਛੁਰੀ ਸੰਧਿਆਨੀ॥ ਪਰ ਦਰਬੁ ਹਿਰਨ ਕੀ ਬਾਨੀ ॥

ਸਿਲ ਪੂਜਸਿ ਚਕ੍ਰ ਗਣੇਸੰ॥ ਨਿਸਿ ਜਾਗਸਿ ਭਗਤਿ ਪ੍ਰਵੇਸੰ ॥

ਪਗ ਨਾਚਸਿ ਚਿਤੁ ਅਕਰਮੰ॥ ਏ ਲੰਪਟ ਨਾਚ ਅਧਰਮੰ ॥

ਮ੍ਰਿਗ ਆਸਣੁ ਤੁਲਸੀ ਮਾਲਾ॥ ਕਰ ਉਜਲ ਤਿਲਕੁ ਕਪਾਲਾ ॥

ਰਿਦੈ ਕੂੜੁ ਕੰਠਿ ਰੁਦ੍ਰਾਖੰ॥ ਰੇ ਲੰਪਟ ਕ੍ਰਿਸਨੁ ਅਭਾਖੰ ॥

ਜਿਨਿ ਆਤਮ ਤਤੁ ਨ ਚੀਨਿਆ॥ ਸਭ ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਅਬੀਨਿਆ ॥

ਕਹੁ ਬੇਣੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਧਿਆਵੈ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਟ ਨ ਪਾਵੈ ॥ (੧੩੫੧, ਬੇਣੀ ਜੀ)

ਆਖਰੀ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਬੇਣੀ ਜੀ ਨੇ ਕਰਮਕਾਂਡ ਵਾਲੇ ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸੱਚੀ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੰਨਾ ੧੩੩੧ ਤੇ ਦਰਜ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਰਾਗ ਦੇ ੧੪ਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀ ੧੪ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਬੇਣੀ ਜੀ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸਲੋਕ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਸਾਰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਖਰੀ ਤਿੰਨ ਸਤਰਾਂ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸਮਾਨ ਹੀ ਹਨ:

ਪਤਿ ਪੁਸਤਕ ਸੰਧਿਆ ਬਾਦੰ॥ ਸਿਲ ਪੂਜਸਿ ਬਗੁਲ ਸਮਾਧੰ॥

ਮੁਖਿ ਝੁਠੁ ਬਿਭੂਖਣ ਸਾਰੰ॥ ਤ੍ਰੈਪਾਲ ਤਿਹਾਲ ਬਿਚਾਰੰ॥

ਗਲਿ ਮਾਲਾ ਤਿਲਕ ਲਿਲਾਟੰ॥ ਦੁਇ ਧੋਤੀ ਬਸਤ੍ਰ ਕਪਾਟੰ॥

ਜੇ ਜਾਣਸਿ ਬ੍ਰਹਮੰ ਕਰਮੰ॥ ਸਭਿ ਫੋਕਟ ਨਿਸਚਉ ਕਰਮੰ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਨਿਹਚਉ ਧਿਆਵੈ॥ ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰ ਵਾਟ ਨ ਪਾਵੈ॥ (੪੭੦, ਮ; ੧)

ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਜੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਵਡਿਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸਾਏ ਮਾਰਗ ਤੇ ਜਾਂ ਗੁਰਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਚੱਲਣ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਰੋਤ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਤਮਕ ਖੇੜੇ ਲਈ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗੀ ਅਵਸਥਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਬਸੰਤ ਰਾਗ ਵਿਚ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:

ਬੇਣੀ ਕਉ ਗੁਰਿ ਕੀਓ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ॥

ਰੇ ਮਨ ਤੂ ਭੀ ਹੋਹਿ ਦਾਸੁ ॥ (੧੧੯੨, ਮ; ੫)